

Topika v současném právním myšlení

Lukáš Hlouch

KPT PrF MU, Brno

Kořeny topického myšlení

- Aristotelés – Topiky
 - Součást „Organon“
 - Nauka o pravděpodobnostním odůvodňování úsudků – dialektická nauka
 - Ústředním mechanismem je dialektika (dia-logos) – dialektický problém (pro a proti)
 - **Topoi** – hledisko, které umožňuje učinit si o problému dialektický soud
 - - *východisko k položení otázek (tzv. dialektických premis) – zdroj argumentů pro dialog (spor)*
 - Cílem je získat dostatečný počet hledisek, která umožňují získat dostatek argumentů pro každý problém

Kořeny topického myšlení

- Topoi jako tzv. obecná hlediska
 - Druhá kniha Topik
 - Rodově-druhové definice
 - 1. hledisko – nahodilost vlastnosti predikátu
 - 2. hledisko – de omni et nullo (zda predikát platí o všech prvcích množiny)
 - 3. a 4. hledisko – práce s nahodilými predikáty
 - Dále hovoří o práci s tzv. protivami (zásada bezrozpornosti argumentace), spor o míru určité vlastnosti (přednost), rodově-druhové vazby, souvislostní vazby mezi částí a celkem atd.

Aristotelés

- *„A je třeba vždy hledět, aby se v argumentaci mluvilo o tom, co je obecné: ve všech argumentacích týkajících se něčeho částecného, se mluví také o obecném – v částecném důkazu je obsažen také důkaz obecný“*
 - Částecný soud logicky vyplývá z obecného (dedukce)
 - Částecný soud je projevem platnosti obecného principu (indukce)
 - V části je zároveň skryto poznání celku (hermeneutický kruh)
- *„Vytváření premis spočívá v tom, že z mnohého se činí jedno – neboť to, k čemu argumentace směřuje, musí se shrnout v jeden celek – vytváření námitek však spočívá v tom, že se z jednoho činí mnohé“*
 - Úloha zobecňování (generalizace, indukce) – tvorba obecných soudů
 - Analýza vede blíže k problému – odhaluje odlišnosti – oslabuje obecné závěry

Topika v právním myšlení

- Jedna z disciplín či směrů vytvářející teorii právní argumentace
- Úzké vazby s rétorikou a diskursivními teoriemi – rozdíly nejsou zcela jasné
- Vztah s právní hermeneutikou – podrobněji*
- Tzv. topicko-rétorické pojetí právní argumentace (Weinberger)

Marcus Tullius Cicero

- Díla *De Oratore*, *Topica*
- Cicero převedl Aristotelovy myšlenky – spíše potenciálně - do roviny právní argumentace (soudní řeč)
- Topoi = *locus/loci*
- Ovlivnil zásadně evropské právní myšlení středověku a renesance

Středověk a renesance

- Italské školy – bolognská škola
- P. A. Gammarius (1480-1528), *Legalis dialectica, in qua de modo argumentandi et locis argumentorum legaliter disputatur (1522)*
- C. Cantiuncula - *Topica legalia*
- J. Th. Freigius *De logica iureconsultorum libri duo*
- 1615 - M. Schickhard *Logica iuridica, hoc est regulae, praecepta et modus argumentandi per inductiones et interpretationes legum*
- *Společné*: dialectica iuridica = právní logika

Topika v právním myšlení

- Topoi jsou různá hlediska, která slouží jako argumenty pro zvolené řešení
- Nekonečný charakter rozpracování problému – vždy jsou možná další hlediska (*Larenz, Methodenlehre, s. 124*)
 - Bezproblémové pro vědecký diskurs, ale co praxe?
 - Soudce musí dojít ke konečnému řešení – kdy se má dialog přerušit?

Topika v právním myšlení

- Uspořádání topoi do určitých vazeb – podle systematiky právní vědy a právního systému (souvislostní působení)
- Rozlišení vnitřní a vnější systematiky:
 - Za topoi se obvykle spíše označují elementy tzv. vnitřní systematiky (*zájmy, principy, hodnoty*) – jde o obecná hlediska (*loci generalia*), nikoliv zvláštní (*loci specifica*)

Topika v právním myšlení

- Dva úkoly topiky:
 - Otázka pojetí právního argumentu
 - Jak chápeme právní argument?
 - Otázka struktury právní argumentace
 - Argument – dokazovaná teze (probandum/objekt)
 - Argumentační řetězec a pravidla jeho tvorby – technika argumentace
 - Lze celý právní řád popsat jako katalog topoi? (Zippelius)

Renesance topického myšlení – jurisprudence 20. století

- Nástup nových teorií právní argumentace po II. světové válce – tzv. nové teorie
- založeny na návratu k antické moudrosti - umění vedení sporu, diskuse, sokratovsko-platónský dialog
- nová rétorika (Ch. Perelman), nová právní hermeneutika (J. Esser), právní topika (T. Viehweg)
- Krawietz (2011): „*Neuorientierung, Neubegründung und Reformulierung eines dialektischen Operieren der Jurisprudenz*“

Renesance topického myšlení – jurisprudence 20. století

- Otázka platnosti argumentačního závěru, ale také otázka metody argumentace s ohledem na strukturu právního argumentu (vnitřní x vnější stránka), důraz na adresáta (auditorium)
- *Topik und Jurisprudenz* (Theodor Viehwegh)
 - analýza Aristotelovy a Ciceronovy topiky, středověké školy (mos italicus)
 - topika je jádrem rétoriky, rétorika je základní disciplínou právního vzdělávání
 - je založena na **problémovém** a **systemovém** myšlení

Renesance topického myšlení – jurisprudence 20. století

- Právníkové topoi
 - Argumenty, které se vztahují k řešení právních problémů a u nichž lze počítat s obecným konsensem (consensus omnium)
 - Mohou vystupovat v různé podobě
 - Příklady právnických topoi
 - Nejobecnější : obdoba, různost, zásady výkladu, analogie, eliminace - shodné pro jakoukoliv diskusi v komunikativním společenství
 - vychází z aristotelovské topiky

Renesance topického myšlení – jurisprudence 20. století

- zájmy (kupř. veřejný zájem), základní principy jednotlivých segmentů právního řádu (ochrana dobré víry), hodnota (obecné blaho, soukromý majetek)
 - Larenz: juristická topika vzbudila velkou pozornost a velkou kritiku (Weinberger, Zippelius atd.)
 - Pracuje s představou praktického právníckého usuzování, ale schází jí metoda řazení topoi a test správnosti
 - Jen katalog právně použitelných důvodů nestačí – co s ním?
 - G. Struck: *Topische Jurisprudenz* (1971) - katalog 64 právních hledisek
 - W. Krawietz – pochybnosti o tom, zda lze vůbec či za jakých podmínek

Renesance topického myšlení – jurisprudence 20. století

- Katalogy topoi podle přiléhavosti k problému
 - I. úroveň – libovolná vazba k problému
 - II. úroveň – úzká vazba k problému
 - Katalogy je možno uspořádat podle různých kritérií
- Praktická využitelnost topiky
 - Ad první úkol – otázka uchopení právního argumentu
 - Ad druhý úkol – otázka představy argumentačního řetězce

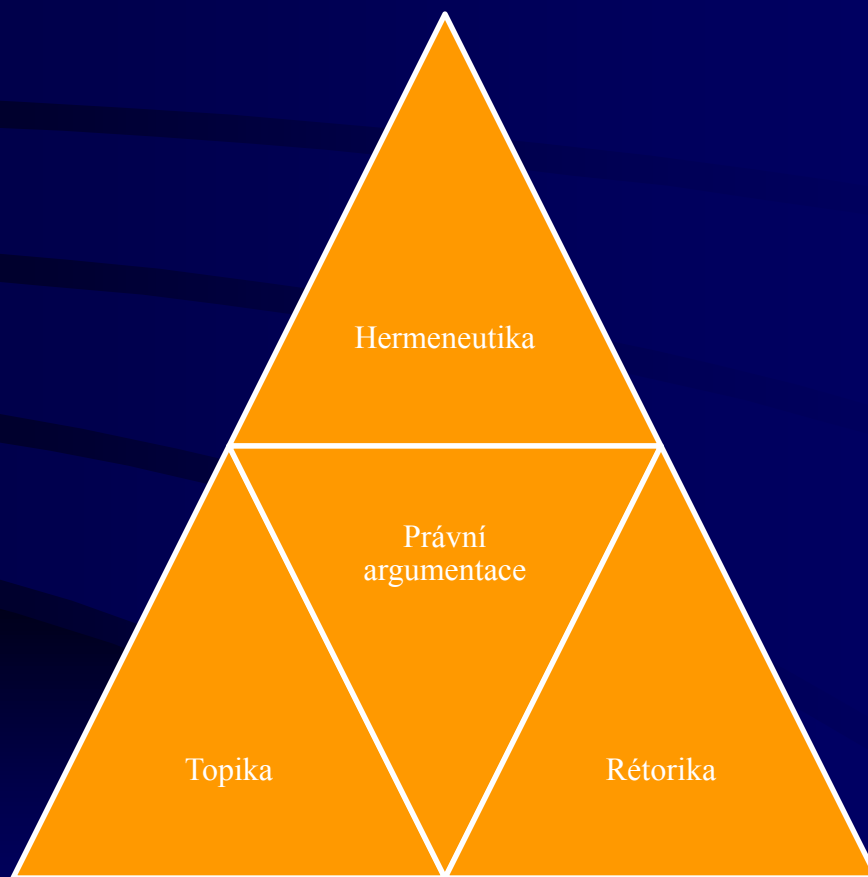
Kritika Bydlinského

- Z pozic klasické metodologie je k topice spíše patrná zdrženlivost až nedůvěra
- F. Bydlinski má za to, že topika opouští racionální postuláty právní metodologie
- Řadí topiku mezi tzv. skeptické směry („protiproud“)
- Důvodem je odlišné hodnocení úlohy subsumpce v aplikaci práva (tzv. „paraduktivní myšlení“)
- Kritizuje odlišení *systemového* a *problémového* myšlení
- Považuje topický proces uvažování o právním problému za řešení odvislé od hodnocení mimoprávních faktorů, který je úspěšný, pokud se najde v uznávaném katalogu právních topoi hledisko, které problém řeší

Kritika Bydlinského

- Topika není závislá na vnějším systému práva, ale vychází z vnitřního systému (*Leitsätze*)
- Čistě topický pohled na proces nalézání práva není přijatelný a vede k řadě nedostatků v právním myšlení
- Rozbor aplikace topoi ve vazbě na Heckův model právního pojmu a teorii mezer – přistoupení dalších topoi.
- Topická x normativní metodika práce s normativním textem (R. Christensen)

Vztah hermeneutiky, topiky a rétoriky

Vztah hermeneutiky, topiky a rétoriky

- V poslední době se hledají v německé teorii průniky topiky a hermeneutiky a diskursivních teorií
- Podobenství s cestováním:
 - Hermeneutika = CESTA (hermeneutická spirála)
 - Topika = MAPA (loci communes/speciales)
 - Rétorika = DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY (figury a styly)

Induktivní topika

- Boucher, P. (2010). Inductive Topics and Reorganization of a Classification. In: Gabbay, D., Canivez, P., Rahman, S., Thiercelin, A. (eds) Approaches to Legal Rationality. Logic, Epistemology, and the Unity of Science, vol 20. Springer, Dordrecht.
- Autor argumentuje smyslem topiky – neměla za cíl relativizovat právní myšlení, ale naopak je sjednotit za účelem docílení bezrozporných závěrů
- Všechny topiky jsou svým způsobem induktivního charakteru (od problému k principu a zpět)
- Mezi autory je neshoda na počtu a typu právnických topik
- *Topics are not subjective standpoints, endlessly debatable, because they are inference rules, joined together in a naturalist type classification where the relationship between the genus and their respective species is the expression of a conditional necessity, because they allow a deduction a posteriori Footnote52 when species is juridically included in the genus, and do not authorize it when there is an exemption to the rule.*

Závěr

- Praktická využitelnost topiky – tvorba tzv. myšlenkových map (případové myšlení)
 - Propojení faktů případu a vnitřní systematiky právního řádu skrze topickou úvahu (*topische Rechtsfindung*– definici rozhodných právních hledisek posouzení případu)
 - Samotný popis normativních právních entit jako topoi není podstatný
 - Význam topiky ve vědecké a praktické právní argumentaci se liší – v praktické argumentaci se na topiku „zapomnělo“
 - Topická stránka argumentace patří k základní výbavě právníka (tzv. právní topografie)
 - Odvětvově nejpoužívanější v civilním právu (topoi – průměrný spotřebitel, běžný kupující, přiměřené protiplnění atd..)